Turun kaupungin asiantuntijalausunto eduskunnan tarkastusvaliokunnalle

Turun kaupungin Smart and Wise Turku -kärkihanke toimi vuosina 2018–2021. Kärkihankkeen yhtenä kuudesta painopistealueista toimi Syrjäytymisen ehkäiseminen. Kaupunginvaltuusto hyväksyi syrjäytymisen ehkäisemisen ja sosiaalisesti kestävän kaupunkikehityksen edistämisen toimenpideohjelman 28.1.2019 (§ 7). Syrjäytymisen ehkäisemisen painopistealueen tavoitteena oli tukea erityisesti 15–29-vuotiaiden nuorten, nuorten aikuisten ja perheiden syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtääviä toimenpiteitä hyödyntäen laaja-alaisesti kohderyhmään ja asuinalueisiin liittyviä mittareita, data-analytiikkaa ja tutkimustuloksia.

Nuorten syrjäytyminen on ilmiönä haastava ja monitahoinen. Erityisen tärkeää on sopivien mittareiden käyttäminen arvioinnin ja toiminnan kehittämisen tukena. Vuoden 2021 syksyllä kaupungin eri palvelualojen yhteistyössä saatiin valmiiksi syrjäytymisen ehkäisemisen ilmiön seurantamalli. Mittariston tavoitteena on tuoda tietoa nuorten syrjäytymisen ilmiöstä helposti ymmärrettävässä muodossa niin kaupungin työntekijöiden kuin kaupunkilaistenkin saataville.

Seurantamalliin valitut mittarit eivät suoraan kerro syrjäytymisestä tai syrjäytyneiden määrästä, vaan ne tarjoavat tietoa niistä tekijöistä, joiden tunnetaan lisäävän nuoren syrjäytymisen riskiä. Mittaristoa voi hyödyntää esimerkiksi päätöksenteon tukena ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden kohdistamisen suunnittelussa. Seurantamittariston viitekehyksenä hyödynnettiin Stiglitzin hyvinvointimallia. Stiglizin mallin mukaan ihmisen hyvinvointia voidaan tarkastella kahdeksan hyvinvoinnin ulottuvuuden kokonaisuutena. Ulottuvuuksia ovat mm. henkilökohtainen toiminta ja työ, terveys, aineellinen elintaso sekä sosiaaliset yhteydet. Samaa viitekehystä hyödynnetään laajemmin Turun kaupungilla.

Mittariston teossa hyödynnettiin laajasti kaupungin nuorten kanssa työskenteleviä asiantuntijoita. Asiantuntijat valmistelivat jokaiseen ulottuvuuteen yhteenvetotekstin siitä, mitä mittarit kertovat. Seurantamalliin on luotu vuosikello, jonka pohjalta mittaripohja arvioidaan vuosittain ja muokataan ilmiölähtöisesti. Mittaristo valmistui syksyllä 2021, joten ensimmäistä arviointikierrosta ei ole vielä toteutettu. Mittaristoa hyödynnetään päätöksenteon tukena esimerkiksi ennaltaehkäisevien toimenpiteiden kohdistamisen suunnittelussa.

Turun kaupungin Syrjäytymisen ehkäiseminen -hankkeen aikana havaittiin samoja haasteita, kuin Eduskunnan tarkastusvaliokunnan teettämässä tutkimuksessa Nuorten syrjäytymisen

ehkäisyn palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet (Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2022). Syrjäytymisen ehkäiseminen -hankkeessa tiedon lähteinä toimivat erilaiset alustat; tutkimukset, kyselyt sekä työpajat lasten ja nuorten sekä asiantuntijoiden kanssa.

Palveluiden haasteena on pirstaloituneisuus; palveluviidakossa nuorten sekä asiantuntijoiden on vaikea löytää sekä tunnistaa sopivia palveluja. Sekä ohjaavalle että ohjattavalle taholle on epäselvää, mitä palveluja on olemassa. Palveluihin pääsy koetaan haasteelliseksi, jopa mahdottomaksi ja syinä ovat niin resurssit kuin nuoren oma tilanne. Tutkimuksessakin huomioitiin, että vaikka palveluiden tarve kasvaa, nuoren voi olla vaikea päästä palveluiden piiriin, jos hänellä on samanaikaisesti päihdeongelmia tai päihdetaustaa. Nuoret kaipaavat aitoa läsnä olevaa kohtaamista, missä voi puhua luottamuksellisesti ilman sanktioiden pelkoa. Palvelutarpeena on nostettu esille myös helppo mobiilikäyttöisyys.

Vaikka monialainen sekä moniammatillinen yhteistyö otti hankkeen aikana isoja harppauksia eteenpäin, tunnistetaan haasteita. Toimijoilla on omat asiakastietojärjestelmänsä ja tiedonkulku ei toimi, osin lainsäädännöstä johtuen, mutta taustalla on myös rakenteellisia syitä. Pahimmillaan nuori joutuu palvelusta toiseen siirtyessä kertomaan tilanteensa jatkuvasti uudelleen. Nuori tarvitsee apua myös niin opiskelujen aikana kuin nivelvaiheissa. Hankkeen aikana havaittiin, että esim. oppilaitosten, yritysten ja työllisyyspalveluiden yhteistyötä tulee vahvistaa entisestään. Edellä mainittujen perusteella on helppo yhtyä tutkimuksen kommenttiin, että syrjäytymistä ehkäisevien rakenteiden luominen vaatii yksittäisten palvelujen sijaan toimivia palveluketjuja. Vaikka verkostoyhteistyö tarjoaa välillä avun, vie se myös runsaasti resursseja.

Tutkimuksessa esitetyistä toimista useimmissa hyvin menestyneissä kunnissa esimerkkeinä panostus vanhempien kanssa tehtävään monialaiseen matalan kynnyksen työhön, koulunuorisotyö sekä oppilaitoksissa tarjottavat matalan kynnyksen palvelut, joissa kaikissa voidaan tehdä hyvää ennaltaehkäisevää työtä. Turun kaupungissa on saatu hyviä kokemuksia esim. perhetyöntekijän ja kouluavustajien työparityöskentelystä. Hyviä tuloksia saatiin aikaan myös palkkaamalla sosionomeja varhaiskasvatukseen tukemaan perheitä. Havaittiin myös, että tällainen palvelumuoto on ollut luontevinta ottaa käyttöön varhaiskasvatuksessa. Toimintaa tulisi vahvistaa entisestään varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksen ja toisen asteen oppilaitoksissa normaalina toimintamallina. Hyviä tuloksia saatiin myös rekrytoimalla psykiatrisia sairaanhoitajia yläkouluihin ja toisen asteen oppilaitoksiin. Koulunuorisotyötä saatiin vahvistettua ja vietyä oppilaitoksiin Nuova-hankkeen kautta. Tässäkin työssä kuitenkin kaivataan pysyvämpää rahoitusta, mikä mahdollistaisi paremmat resurssit ja työn suunnittelun. Tutkimuksessakin todetaan, että koulunuorisotyöllä voitaisiin toteuttaa ennalta ehkäiseviä toimia, jotka parantaisivat erityisen tuen tarpeessa olevien nuorten tilannetta.

Tutkimuksessa on osuvasti todettu, että nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä on ennen kaikkea kyse hyvin toimivasta palveluverkostosta ja yhteistyömallista, joissa nuorta tuetaan moniammatillisesti moninaisissa tarpeissa. On helppo olla samaa mieltä kolmannen sektorin palvelurakennetta täydentävästä roolista; järjestöt kohtaavat sellaisia asiakkaita, joita julkiset

tahot eivät tavoita. Järjestöillä on tärkeä rooli syrjäytymisen ehkäisyssä myös siksi, että ne valvovat usein sellaisten ihmisryhmien etuja, jotka eivät itse kykene ajamaan omia asioitaan.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen seurannassa haasteena on tiedon pirstaleisuus. Kansalliset tilastotiedot ovat aina muutaman vuoden vanhoja. Lisäksi eri tietolähteitä ei ole mahdollista yhdistää ketterästi ilman raskaita tutkimuslupaprosesseja. Tämä ei nykyisellään mahdollista ajantasaisen tilannekuvan luomista nuorten syrjäytymisestä kunnassa. Erityisesti nuorten osalta syrjäytymisen riskit kohdistuvat eri elämänvaiheiden nivelvaiheisiin ja ilman anonymisoitua yksilöön kohdistuvaa tietopohjaa ei näistä pystytä tuottamaan tietoa päätöksen teon ja toiminnan tueksi.

Turun kaupungilla haasteena on tiedostettu osan palveluista siirtyminen hyvinvointialueille ja tämän vaikutus tietopohjaan. Ei ole olemassa mallia hyvinvointialueiden ja kuntien välisestä tiedonsiirrosta ja yhteisen tietopohjan tasosta. Lisäksi nuorten syrjäytymisen ilmiön näkökulmasta on tärkeää, että kansallisessa tietotuotannossa huomioidaan, että tiedon tarkkuustaso pitää olla riittävän, jotta se vastaa myös kuntatason tarpeisiin eikä tätä lähdetä karkeistamaan hyvinvointialueisiin.

Turun kaupungin syrjäytymisen ehkäisemisen hankkeen havainnot tukevat Tarkastusvaliokunnan julkaisun 1/2022 johtopäätöksiä. Vaikuttavuuden osalta on tärkeää pitkäjänteinen seuraaminen sekä seuranta edellyttää myös tiedon yhdistämistä muihin aineistoihin ja ilmiöpohjaista tarkastelua. Turku näkee olennaisena kansallisesti kehitettävät vertailukelpoiset seurantaindikaattorit. Kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen välisiin yhdyspintoihin panostaminen tulee olemaan merkittävässä roolissa.

Valmistelijat Turun kaupunki/konsernihallinto: Projektipäällikkö Sari Kailio ja kehittämispäällikkö Elise Haapamäki